

Het VMBO verdient beter

*Uitkomsten van
de VMBO-enquête*

Jan Marijnissen
Fenna Vergeer
Jasper van Dijk
Valerie van de Flier

**Dit rapport is tot stand
gekomen met medewerking
van:**

Jan Leisink
Charlotte Offenberg
Roy Hol
Twan Brouwers
Willem van Hoorn
Pim Kouwenhoven
Peter Lucassen
Anton Thie
Emile Roemer
Berry Helmink
Patricia Theunissen
Gerard Melis
Erik Manders
Erna Berends
Mel van den Berg

© najaar 2003

Tweede-Kamerfractie SP
Postbus 20018
2500 EA 's-Gravenhage
T (070) 318 30 44
F (070) 318 38 03
E sp@sp.nl
I www.sp.nl

Woord vooraf

Tweederde van de leerlingen in het voortgezet onderwijs gaat naar het Voorbereidend Middelbaar Beroepsonderwijs. Daarmee is het VMBO het begin van de loopbaan van de meerderheid van de beroepsbevolking. Het is dus van levensbelang dat het VMBO voor leerling en leraar goed in elkaar zit. Kijkend naar de uitval van leerlingen en het lerarentekort (twee keer zo groot als bij Havo en Vwo), is dat helaas niet het geval. Vanwege deze problemen hebben wij afgelopen zomer een enquête afgenomen. De uitkomsten maken glashelder wat er schort aan het VMBO.

Iedereen die betrokken is bij de vormgeving van het VMBO – de minister voorop – dient de aanbevelingen in dit rapport serieus te bestuderen. Ze zijn afkomstig van de echte deskundigen: de mensen die voor de klas staan. Wie beseft hoe schadelijk schooluitval is voor de maatschappij en voor de jongeren zelf, weet dat de tijd dringt. Daarom is het zaak om de uitkomsten ter harte te nemen, want het VMBO verdient beter en de leerlingen verdienen een beter VMBO.

Jan Marijnissen

Het VMBO verdient beter

Inhoudsopgave

<i>Woord vooraf</i>	5
<i>Inhoudsopgave</i>	6
<i>Inleiding</i>	9
<i>1. De inrichting van het VMBO</i>	11
1.1 De leerwegen	11
1.2 De zorgstructuur	13
1.3 Overige informatie	14
<i>2. Resultaten</i>	15
2.1 Onderwijsprogramma	16
2.2 Zorgleerlingen	18
2.3 Doorstroming	20
2.4 Algemeen	21
2.5 Profiel van de respondenten	26
<i>3. Conclusies</i>	27
<i>4. Aanbevelingen</i>	29
<i>Bijlagen</i>	32
Bijlage 1: VMBO-enquête	32
Bijlage 2: Begeleidende brief bij de VMBO-enquête	36

Het VMBO verdient beter

Inleiding

Het VMBO kampt met een negatief imago. Velen zien het als rest-onderwijs waar je kind zo ver mogelijk van weg moet blijven. Voormalig staatssecretaris Adelmund wilde het beroepsonderwijs met de introductie van het VMBO juist opwaarderen. Door de Mavo samen te voegen met het Vbo, moest een aantrekkelijk schooltype worden gecreëerd. Wie de berichten leest over de hoge schooluitval, de onveiligheid op scholen, de overladenheid en het te hoge niveau, gaat betwijfelen of dat is gelukt. Als we willen voorkomen dat het VMBO daadwerkelijk het ‘afvalputje’ van het voortgezet onderwijs wordt, zijn maatregelen dan ook onvermijdelijk.

Tweederde van de leerlingen in het voortgezet onderwijs gaat naar het VMBO dat daarmee aan de basis staat van een groot deel van de toekomstige beroepsbevolking. Wie geen VMBO-diploma haalt, telt niet mee. Om te voorkomen dat de uitval in het nieuwe VMBO zou toenemen, werd daarom besloten om alle leerlingen – met of zonder diploma – toe te laten tot een Regionaal Opleidingen Centrum (ROC). Deze maatregel is begrijpelijk, maar het is niet goed dat daardoor de problemen in het VMBO worden verhuld. Het gevolg van deze constructie is namelijk dat de problemen worden doorgeschoven naar de ROC's, want nu verlaat maar liefst 40 procent van de deelnemers het ROC zonder diploma.

Het VMBO verdient beter

In het schooljaar 2002-2003 werden de eerste landelijke VMBO-examens afgenomen. Omdat de politiek een mislukking wilde voorkomen, zijn de examens zo opgesteld dat de overgrote meerderheid zou slagen. Uiteindelijk is dan ook een slagingspercentage van 90 procent behaald.¹ Ook hiervoor geldt dat een dergelijk hoog slagingspercentage niet mag verhullen dat leerlingen vier jaar lang ongeschikt en niet-passend onderwijs hebben gevolgd.

De integratie van zorgleerlingen (leerlingen die voorheen naar speciale scholen gingen) in combinatie met een zwaarder lesprogramma, maakt dat de (werk)druk voor onderwijspersoneel op VMBO-scholen enorm is toegenomen. Leraren krijgen steeds meer en in korte tijd – zonder dat zij zich daar goed op hebben kunnen voorbereiden – te maken met anderssoortige leerlingen dan die zij voorheen hadden. Leraren ervaren aldus een onmacht om aan leerlingen dat speciale onderwijs te geven, dat zo optimaal mogelijk is afgestemd op de verscheidenheid aan VMBO-leerlingen. Tegelijkertijd zien zij wat voor schadelijke gevolgen dit heeft voor de leerlingen.

Uit gesprekken met deskundigen en uit de enquêteresultaten blijkt dat het VMBO een destructief effect heeft op een groot aantal leerlingen. Met de aanbevelingen uit dit rapport wordt daarvoor een oplossing geboden. Het moet ertoe leiden dat leerlingen onderwijs op het juiste niveau krijgen en het moet docenten daadwerkelijk de gelegenheid geven dit aan te bieden.

¹ Rijksbegroting OC&W 2004, p. 105

1. De inrichting van het VMBO

In 1999 werd begonnen met de invoering van het VMBO. Het was de derde grote operatie in het voortgezet onderwijs in de jaren '90, na de invoering van de basisvorming en de tweede fase. Twee grote veranderingen staan centraal in het VMBO: de invoering van de leerwegen en de zorgstructuur. Het doel van het VMBO was om het beroepsonderwijs meer status te geven en de aansluiting op vervolgopleidingen te verbeteren. Via verschillende leerwegen kunnen de leerlingen drempelloos doorstromen naar het ROC. Achterliggend doel is dat meer leerlingen een *startkwalificatie* halen. Een startkwalificatie is voor de regering het minimaal gewenste opleidingsniveau (dat wil zeggen: Havo of MBO niveau 2). Jongeren tot 23 jaar die geen onderwijs volgen en ook geen startkwalificatie hebben, zijn voortijdig schoolverlaters. In 2000 spraken de EU-lidstaten af om het aantal voortijdig schoolverlaters in 2010 met de helft te verminderen. Er waren toen 40.000 voortijdig schoolverlaters. Door verbeterde registratie zijn er dit jaar 70.000 voortijdig schoolverlaters.

1.1 De leerwegen

De eerste twee jaar van het voortgezet onderwijs bestaat uit de basisvorming. In het derde leerjaar kiezen VMBO-leerlingen een leerweg.

Het VMBO verdient beter

Er zijn vier leerwegen:

1. De basisberoepsgerichte leerweg (BBL, het oude B-niveau)
2. De kaderberoepsgerichte leerweg (KBL, het oude C-niveau)
3. De gemengde leerweg (GL, Mavo-niveau)
4. De theoretische leerweg (TL, voorheen Mavo)

Daarnaast is van belang:

LWOO = Leerwegondersteunend onderwijs (voor zorgleerlingen)
LWT = Leerwerktraject (voor leerlingen die de BBL niet halen)
Pro = Praktijkonderwijs (voor leerlingen die het VMBO niet halen)
ROC = Regionaal Opleidingscentrum voor Middelbaar Beroeps-
onderwijs, dat wordt aangeboden op vier niveaus.

In het Vbo/Mavo-systeem volgden leerlingen onderwijs op niveau A t/m D. In het VMBO staat de lichtste leerweg, de BBL, gelijk aan niveau B. Niveau A is dus opgeheven. De gevolgen die dit heeft voor de voormalige A-leerlingen, komen uitgebreid aan de orde. Na het VMBO kunnen leerlingen doorstromen naar een van de vier niveaus van het Middelbaar Beroepsonderwijs aan een Regionaal Opleidingscentrum (ROC). Daarbij geldt dat een diploma op BBL-niveau recht geeft op toelating tot niveau 2. Het assistentenniveau (niveau 1) in het MBO is er voor leerlingen die geen BBL-diploma halen. Het gegeven dat alle VMBO-leerlingen met of zonder diploma naar een ROC kunnen doorstromen, wordt aangeduid met het begrip doorlopende leerlijnen.

Als de leerlingen na twee jaar basisvorming de leerwegen instromen, moeten zij kiezen voor een *sector*: Er zijn vier sectoren: Zorg en Welzijn, Economie, Techniek of Groen (er zijn ook gecombineerde leerwegen, de zogenaamde intrasectorale programma's). In de BBL, de KBL en in de GL wordt minimaal één beroepsgericht vak gevolgd. Het VMBO wordt afgesloten met schoolexamens en met een centraal schriftelijk eindexamen (CSE).

1.2 De zorgstructuur

Ontwikkeling aantal zorgleerlingen

Uit: Kerncijfers OC&W 1998-2002, p. 66-67

Onder zorgleerlingen wordt verstaan de leerlingen die het LWOO of het praktijkonderwijs volgen (en voor de periode tot 2001/2002 ook de deelnemers aan het svo). Het aantal zorgleerlingen is tot en met schooljaar 2001/2002 gestegen. In 2002/2003 zien we een lichte afname. Dit hangt samen met de nieuwe regelingen die van kracht zijn geworden, waardoor nieuwkomers in het eerste jaar geen LWOO of pro-indicatie kunnen krijgen.

Totaal zorgleerlingen:

1998:	86.600
1999:	92.000
2000:	98.000
2001:	103.500
2002:	102.200

Zorgleerlingen zijn leerlingen die als gevolg van leerachterstanden, intelligentie of sociaal-emotionele problemen niet in staat zijn om via het reguliere programma een VMBO-diploma te halen. Veel van deze leerlingen gingen voorheen naar scholen voor kinderen met leer- en opvoedmoeilijkheden (LOM- en MLK-scholen). Met de komst van het VMBO, zijn deze scholen opgeheven, waardoor de leerlingen in het VMBO moeten worden opgenomen. Zorgleerlingen hebben recht op Leerwegondersteunend onderwijs (LWOO), dat in 83,3 procent van de gevallen gekoppeld is aan de BBL.

Voor de leerlingen die het BBL-niveau niet halen is het leerwerktraject (LWT) opgezet. De leerlingen die dit traject volgen, werken drie tot vier dagen per week. De overige dagen volgen zij onderwijs op school, met een minimum aan theorie. Deze leerlingen doen in minder vakken eindexamen. Het LWT is daarmee een soort vijfde leerweg geworden.

Het aantal zorgleerlingen is de laatste jaren fors toegenomen. In totaal is het aantal tussen 1998 en 2002 gegroeid van 86.000 naar 102.000². Hiervan gaan ongeveer 80.000 leerlingen naar het VMBO met LWOO. De overige leerlingen gaan naar het praktijkonderwijs (Pro), dat geen deel uitmaakt van het VMBO en waar geen diploma gehaald kan worden.

De zorgleerlingen vergen veel extra tijd en inzet van VMBO-docenten. Leerlingen die volgens de school in aanmerking komen voor LWOO, moeten hiervoor getest worden. Het daaruit voortvloeiende dossier wordt door een Regionale Verwijzingscommissie (RVC) beoordeeld. Indien de RVC een positieve beschikking afgeeft, krijgt de school extra middelen om deze leerlingen de noodzakelijke zorg te bieden.

² OC&W kerncijfers 98-02, p. 67

1.3 Overige informatie

Een kleine 600.000 leerlingen gaan naar het VMBO. 34 procent volgt de theoretische leerweg, 32 procent volgt de basisberoepsgerichte leerweg. Jaarlijks verlaten 30.000 leerlingen het voortgezet onderwijs zonder diploma. Daarnaast zijn er 70.000 voortijdig schoolverlaters, jongeren zonder opleiding en zonder diploma. Het lerarentekort is op het VMBO twee maal zo groot als op het Havo/Vwo³. Tot 2007 zijn voor het basis- en voortgezet onderwijs ruim 10.000 extra leraren nodig. Volgens de inspectie zijn op tweederde van de VMBO scholen forse investeringen nodig in huisvesting, lokalen, apparatuur en leermiddelen⁴.

³ Nota 'Werken in het onderwijs', 2002, p. 10

⁴ Jaarverslag van de Inspectie, 2002

2. Resultaten

‘Het niveau is te hoog en de werkdruk neemt toe.’ ‘Ik ben boekhouder geworden in plaats van docent.’ ‘Aan plannen van beleidsmakers hebben leerlingen niet veel, aan uitgeruste docenten wel.’

Dit is een greep uit de opmerkingen die we aantreffen in de enquêtes. De oude gebouwen en het slechte imago, waardoor de leerlingen zich ‘minder waard voelen’, bleven evenmin onbenoemd.

Van juni tot en met oktober 2003 zijn 378 enquêtes ingevuld, grotendeels door VMBO-docenten (zie hoofdstuk 2.5 op pagina 26). In de enquête wordt ingegaan op het onderwijsprogramma, de zorgleerlingen, de examens en de doorstroming. Daarnaast is gevraagd naar specifieke knelpunten en naar de verdiensten van het VMBO. Respondenten konden hun keuze toelichten, maar dat was niet verplicht. Daarom is het percentage respondenten dat een toelichting geeft meestal lager. Hieronder volgen de vragen met de resultaten, die parallel lopen aan de enquête (zie de bijlage op pagina 32 en verder).

2.1 Onderwijsprogramma

1 Het VMBO is over het geheel genomen een grote verbetering ten opzichte van het oude Vbo/Mavo-systeem:

51% ONEENS

Iets meer dan de helft van de respondenten ziet het VMBO niet als een grote verbetering ten opzichte van het oude Vbo/Mavo-systeem. In de toelichting meldt 20 procent dat het nieuwe systeem ‘te moeilijk’ is voor leerlingen. Daarnaast vindt 20 procent dat er te weinig differentiatiemogelijkheden voor de leerlingen zijn (vgl. stelling 4 op pag. 17).

2 De werkplekkenstructuur, waarbij voor een deel gewerkt wordt in leerbedrijven, heeft een positief effect op de motivatie van de leerlingen.

87% EENS

Een ruime meerderheid van de respondenten is het eens met de stelling dat de nieuwe werkplekkenstructuur (WPS), waarbij voor een deel wordt gewerkt in leerbedrijven, een positief effect heeft op de motivatie van de leerlingen. Toch wordt vaak toegevoegd dat het succes afhangt van het niveau van de leerling. Verder blijkt uit de toelichting dat er een gebrek aan stageplekken is (6,4 procent) en dat op veel VMBO-scholen de WPS nog niet is ingevoerd (8 procent). Een deel (19 procent) is van mening dat de werkplekken eraan bijdragen dat theorie en praktijk beter op elkaar aansluiten.

3 De leerwegen maken ‘maatwerk’ in de begeleiding van leerlingen veel moeilijker dan het oude Vbo/Mavo-systeem.

57% EENS

Volgens de respondenten maken de leerwegen het moeilijker om ‘maatwerk’ te bieden in de begeleiding van leerlingen. 57 procent zegt dat dit in het Vbo/Mavo systeem makkelijker was dan op het VMBO. Een veelgehoorde klacht in de toelichting is dat er te veel verschillende

Resultaten

leerlingen bij elkaar in de klas zitten (20 procent). Daarnaast zegt 4 procent dat de werkdruk is toegenomen. 6 procent zegt zelfs helemaal geen tijd meer voor maatwerk te hebben.

4 Net als in het oude Vbo/Mavo-systeem moeten leerlingen examenvakken op verschillende niveaus kunnen volgen en afronden.

81% EENS

Een overgrote meerderheid van de respondenten is van mening dat de niveaudifferentiatie terug moet keren in het VMBO. Maar liefst 81 procent vindt dat leerlingen de eindexamenvakken op verschillende niveaus moet kunnen volgen en afronden. In de toelichting denkt 22 procent van de docenten dat minder leerlingen een diploma halen omdat men binnen de leerwegen alle vakken op één niveau moet afronden. Ook zegt 19 procent van de docenten dat leerlingen een groot deel van de vakken onder zijn of haar niveau volgt.

5a Het aantal vakken in de basisvorming is passend.

62% ONEENS

In het eerste en tweede leerjaar van het voortgezet onderwijs volgen VMBO-leerlingen de basisvorming. 62 procent van de docenten vindt dat er teveel vakken in de basisvorming worden aangeboden.

5b De lesmethode in de basisvorming voor mijn vakgebied is geschikt.

33% ONEENS

33 procent van de respondenten noemt als klacht dat de lesmethode in de basisvorming voor zijn of haar vak niet geschikt is.

- 5c De meeste leerlingen volgen in de basisvorming onderwijs op het niveau dat bij hen past.**
49% ONEENS

Iets minder dan de helft van de respondenten geeft aan dat het niveau waarop de leerlingen vakken volgen, niet bij hen past.

2.2 Zorgleerlingen

- 1a De opvang van zorgleerlingen (leerlingen met LWOO) in het VMBO gaat over het algemeen naar wens.**
65% ONEENS

- 1b Meer leerlingen zouden in aanmerking moeten komen voor LWOO.**
75% EENS

- 1c Er is in het algemeen voldoende begeleidingstijd voor LWOO-leerlingen.**
84% ONEENS

In de toelichting zegt 22 procent van de respondenten dat de grote groepen het bieden van de juiste zorg en de begeleiding van zorgleerlingen onmogelijk maakt. 28 procent vindt dat zorgleerlingen meer zorg nodig hebben dan er nu geboden wordt. 19 procent is van mening dat leerlingen op de verkeerde plek zitten. Maar het grootste probleem is het tijdsgebrek van docenten om de nodige zorg daadwerkelijk aan te bieden: 41 procent is die mening toegedaan.

- 2 VMBO-scholen kunnen beter zelf testen of een leerling in aanmerking komt voor LWOO.**
69% EENS

Het beoordelen of een leerling in aanmerking komt voor LWOO

wordt nu door de Regionale Verwijzingscommissie (RVC) gedaan op basis van het dossier dat door de school wordt aangeleverd. 69 procent van de respondenten vindt dat de scholen zelf moeten beoordelen of een leerling recht heeft op LWOO. In de toelichting maakt 16 procent van de respondenten wel de kanttekening dat alle scholen hiervoor dezelfde testen moet gebruiken. 30 procent meent dat dit niet nodig is omdat scholen zelf het best weten wat hun leerlingen nodig hebben.

**3 Het centraal schriftelijk eindexamen voor BBL-leerlingen heeft het juiste niveau.
56% ONEENS**

Het centraal schriftelijk eindexamen (CSE), dat in het schooljaar 2002-2003 voor het eerst op het VMBO werd afgenomen, heeft volgens 56 procent van de docenten niet het juiste niveau voor BBL-leerlingen. In de toelichting vindt 12 procent het niveau van het CSE te moeilijk voor de BBL-leerlingen tegenover 54 procent die het niveau juist te laag vindt. 16 procent van de docenten gaf bij deze vraag opnieuw aan het belangrijk te vinden dat de leerlingen examens op verschillende niveaus kunnen doen.

**4 Het CSE voor LWOO-leerlingen in de BBL heeft het juiste niveau.
61% ONEENS**

Van de respondenten vindt 61 procent dat het examenniveau voor BBL-leerlingen met LWOO niet het juiste niveau heeft.

**5 Het is heel goed dat de VMBO-examens voor alle leerwegen landelijk zijn vastgesteld.
76% EENS**

Meer dan driekwart van de respondenten is van mening dat het goed is dat de VMBO-examens landelijk zijn vastgesteld. Ruim 76 procent gaf

Het VMBO verdient beter

te kennen dat een landelijk examen belangrijk is omdat diploma's daarmee vergelijkbaar worden.

6 Het is heel goed dat VMBO-scholen de gelegenheid krijgen om het examencijfer van leerlingen op te waarderen. 60% ONEENS

60 procent van de respondenten vindt het niet goed dat scholen de examencijfers mogen opwaarderen.

2.3 Doorstroming

1 De leerwegen in het VMBO vormen over het algemeen een goede voorbereiding en een prima aansluiting op het ROC.

- Voor de BBL geeft 49% aan het niet met deze stelling eens te zijn.
- Voor de KBL geeft 37% aan het niet met deze stelling eens te zijn.
- Voor de GL geeft 34% aan het niet met deze stelling eens te zijn.
- Voor de TL geeft 40% aan het niet met deze stelling eens te zijn.
- Voor het LWT geeft 61% aan het niet met deze stelling eens te zijn.
- Voor BBL leerlingen met LWOO geeft 55% aan het niet met deze stelling eens te zijn.

35 procent van de respondenten geeft in de toelichting aan dat de aansluiting op het ROC hoe dan ook problematisch blijft. Voorts stelt 20 procent dat het ROC zich meer moet inspannen om de aansluiting soepel te laten verlopen.

2 De Cito-toets geeft een goede voorspelling over de meest geschikte vervolgopleiding voor de leerlingen. 55% ONEENS

De Cito-toets, die men afneemt onder leerlingen van groep 8 van de basisschool, wordt gebruikt om de meest geschikte vervolgopleiding te

Resultaten

voorspellen. 55 procent van de docenten is van mening dat de toets geen goede voorspelling geeft. In de toelichting is slechts 7 procent van mening dat de Cito-toets een prima middel is om leerlingen mee door te verwijzen. 41 procent oordeelt dat de Cito-toets een moment-opname betreft. 11 procent merkt op dat leerlingen zich pas later ontwikkelen. 24 procent van de respondenten die positief tegenover de Cito-toets staat, stelt evenwel dat ook het advies van de basisschool moet worden meegenomen.

2,4 Algemeen

In dit deel van de enquête konden respondenten aangeven hoe belangrijk zij bepaalde zaken vinden die betrekking hebben op het VMBO. Daarbij werd een schaal van 1 tot 5 gehanteerd met de volgende betekenis:

- 1 = Heel belangrijk
- 2 = Belangrijk
- 3 = Is van enig belang
- 4 = Niet nodig
- 5 = Helemaal niet nodig

Geschiktere lokalen

1: 59,5% 2: 27,9% 3: 7,5% 4: 3,2% 5: 1,9%

Meer geld voor de aanschaf van leermiddelen

1: 45,6% 2: 35,9% 3: 11,8% 4: 4,8% 5: 1,9%

Het VMBO verdient beter

Een hoger salaris

1: 18,8% 2: 29,0% 3:35,1% 4:12,3% 5: 4,8%

Meer tijd en geld voor de ontwikkeling van lesprogramma's

1: 47,8% 2: 36,0% 3: 9,9% 4: 4,0% 5: 2,2%

Meer vrijheid in de keuze van het onderwijsprogramma en minder verplichte onderdelen in het examenprogramma

1: 29,8% 2: 27,4% 3:22,2% 4:16,3% 5: 4,3%

Meer inspraak om leerlingen die niet goed worden opgevangen, te laten doorstromen naar scholen die daarvoor beter zijn toegerust

1: 49,9% 2: 34,4% 3: 10% 4: 4,1% 5: 1,6%

De mogelijkheid bieden aan niveau-1-leerlingen (assistenten-niveau) om hun VMBO- en MBO-opleiding aan één instelling af te maken

1: 36,6% 2: 27,4% 3:19,0% 4:10,1% 5: 7,0%

Mavo-afdelingen verplicht deel laten uitmaken van VMBO-scholen (c.q. afschaffen van categorale Mavo-scholen en Mavo/Havo/Vwo-scholen)

1: 33,1% 2: 19,4% 3:14,3% 4: 14% 5:19,1%

Resultaten

Werken aan schaalverkleining van scholen

1: 45,7% 2: 26,9% 3:17,4% 4: 4,6% 5: 5,4%

Minder bureaucratie

1: 60,1% 2: 24,4% 3:11,3% 4: 0,8% 5: 3,5%

Bij al deze onderwerpen – op ‘een hoger salaris’ na – geeft steeds de meerderheid van de respondenten aan het ‘heel belangrijk’ te vinden. ‘Een hoger salaris’ is voor 35,1 procent van de respondenten ‘van enig belang’. Procentueel vinden de meeste respondenten ‘minder bureaucratie’ het belangrijkste: 60,1 procent is die mening toegegaan.

Knelpunten en verdiensten

In dit onderdeel wordt respondenten gevraagd wat de grootste knelpunten en verdiensten zijn van het VMBO. Omdat het open vragen zijn, konden respondenten meerdere antwoorden geven. Alleen als antwoorden in meer dan 5 procent van de gevallen voorkwamen, zijn zij in dit rapport opgenomen.

Wat ervaart u als de grootste knelpunten binnen het VMBO voor de leerlingen?

- 27% te moeilijk
- 19% groepsgrootte
- 12% te weinig zorg
- 11% slechte doorstroming naar ROC of Havo
- 8% onderwijs niet goed afgestemd op leerlingen
- 7% onvoldoende praktijkgericht

27 procent vindt het VMBO ‘te moeilijk’ dan wel ‘te theoretisch’ voor de leerlingen. De groepsgrootte wordt door 19 procent genoemd als knelpunt voor de leerlingen. Een ander knelpunt is dat er ‘te wei-

Het VMBO verdient beter

nig zorg' geboden wordt aan de leerlingen (12 procent). Ook vindt 8 procent dat het onderwijs niet goed op de leerlingen is afgestemd. 7 procent vindt dat het VMBO onvoldoende praktijkgericht onderwijs biedt.

De slechte doorstroom naar het MBO en de moeilijke overgang naar het Havo of een andere leerweg wordt door veel docenten ook als groot knelpunt gezien (11 procent) Andere knelpunten die door docenten worden aangedragen zijn de bureaucratie op scholen, de verplichte vakken, de uitval van leraren, de gebouwen en het imago van het VMBO.

Wat ervaart u als de grootste knelpunten binnen het VMBO voor de leraren?

- 40% werkdruk
- 17% bureaucratie
- 15% groepsgrootte
- 11% onderwijsvernieuwingen
- 10% te veel verschillende niveaus in dezelfde groep
- 9% tekortschietende leermiddelen
- 8% tekortschietende onderwijshuisvesting

40 procent van de respondenten geeft aan de werkdruk als grootste knelpunt te ervaren. 17 procent noemt de bureaucratie als knelpunt. Andere knelpunten zijn de groepsgrootte (15 procent) en de vele onderwijsvernieuwingen (11 procent). Tekortschietende leermiddelen (9 procent), dito lokalen en gebouwen (8 procent) en te veel verschillende niveaus in dezelfde klas (10 procent), zijn knelpunten die eveneens regelmatig genoemd worden.

Andere knelpunten die genoemd worden: het lerarentekort, het slechte imago van het VMBO, de gebrekkige motivatie van leerlingen, geldverspilling en de starheid van de organisatie. Deze punten worden vaak in combinatie met de te hoge werkdruk genoemd.

Wat ervaart u als de grootste verdienste(n) van het VMBO zoals dat nu functioneert?

- 36% geen
- 10% aansluiting op ROC
- 6% één landelijke structuur
- 5% visie

Op de vraag wat de verdiensten van het VMBO zijn, heeft 36 procent niets ingevuld. Van de genoemde verdiensten werd de ‘betere aansluiting op het ROC’ het vaakst genoemd (10 procent). Het feit dat met het VMBO één landelijke (examen)structuur ontstaan is, werd positief beoordeeld door 6 procent van de docenten. De ‘goede visie’ wordt door 5 procent genoemd.

Andere verdiensten die genoemd werden, zijn de grotere vrijheid voor leerlingen, de werkplekkenstructuur en het feit dat leerlingen eerder op de goede plek zitten. Ook meenden sommige respondenten dat het imago van het VMBO verbeterd is ten opzichte van het oude Vbo/Mavo systeem. Een kleine groep is van mening dat het VMBO de leerlingen meer kans geeft op een diploma of op certificaten.

Opmerkingen

Hierbij een selectie uit de opmerkingen, die respondenten aan het slot van de enquête konden maken:

‘Het Nederlandse onderwijsstelsel gaat zwaar weer tegemoet. De uitholling blijft doorgaan. De vergrijzing wordt een groot probleem en de bezuinigingen op het onderwijs belemmeren de ontwikkeling ervan.’

‘Slechte gebouwen zorgen ervoor dat de leerlingen denken dat hun opleiding minder belangrijk is dan de *mooie* Havo/Vwo scholen.’

‘De Mavo moet weg bij het Havo/Vwo.’

‘Vernieuwingen zijn alleen politieke keuzes, vraag het aan de docenten.’

Het VMBO verdient beter

‘Verlaging van de werkdruk is noodzakelijk.’

‘Het VMBO moet gemoderniseerd worden, maar dan wel door de mensen die het VMBO dagelijks ervaren.’

‘Het VMBO is goed voor de gemiddelde leerling; maar klassen bestaan niet uit alleen gemiddelde leerlingen.’

2.5 Profiel van de respondenten

Het volgende profiel van de respondenten kan gemaakt worden.

60% = man

40% = vrouw

Gemiddelde leeftijd = 44 jaar

Oudste respondent = 71 jaar

Jongste respondent = 15 jaar

Gemiddeld aantal jaren werkzaam in onderwijs = 18 jaar

Functie:

85% = docent

5% = directeur

4% = coördinator

2% = decaan

3% = overig

Van de docenten die de enquête hebben ingevuld, geeft de meerderheid les aan verschillende klassen in verschillende leerwegen en sectoren. Slechts 20 procent van de docenten geeft les aan één leerweg, waarbij dit in 78 procent de TL betreft.

3. Conclusies

Wat kan globaal gezegd worden over de uitkomsten van de enquête? Over het algemeen is een meerderheid van de respondenten tevreden over de nieuwe werkplekkenstructuur en de landelijke examens. Minder tevreden is men over de doorstroming naar vervolgoopleidingen, de voorspellende waarde van de Cito-toets en het aantal vakken in de basisvorming. Écht ontevreden is men over de groepsgrootte, de bureaucratie, het feit dat leerlingen geen vakken meer op verschillende niveaus kunnen volgen en over de voorzieningen voor zorgleerlingen. Hieronder staan de conclusies waarover concrete aanbevelingen worden gedaan.

- 1) Veel respondenten vinden dat de groepen te groot zijn waardoor passend onderwijs onmogelijk wordt. Met name door de grote niveauverschillen en de verschillen in zorgbehoefte in dezelfde klas, is het onhaalbaar voor docenten om onderwijs voor alle leerlingen op het juiste niveau te bieden.
- 2) Voor veel leerlingen is het VMBO te theoretisch en daardoor te moeilijk.
- 3) Het wordt als groot knelpunt ervaren dat leerlingen vakken niet meer op verschillende niveaus kunnen volgen en afronden. Als gevolg hiervan volgen de leerlingen bepaalde vakken op een te laag niveau.

Het VMBO verdient beter

- 4) Door het negatieve imago vermijden veel ouders VMBO-scholen. Zij geven de voorkeur aan aparte Mavo-scholen of aan scholen voor Mavo/Havo/Vwo. Deze zogenaamde 'Mavo-vlucht' bevestigt de beeldvorming van het VMBO als restonderwijs. Veel respondenten vinden het belangrijk dat Mavo-afdelingen verplicht deel uitmaken van VMBO-scholen.
- 5) De schoolgebouwen en de leermiddelen worden als ontoereikend ervaren. De veelal oude gebouwen voldoen vaak niet aan de huidige onderwijskundige eisen. Ook zijn de juiste lesmaterialen vaak niet beschikbaar en is er geen tijd om deze zelf te ontwikkelen.

Conclusies ten aanzien van zorgleerlingen:

- 6) Het niveau van de BBL is te hoog en daarmee te moeilijk voor zorgleerlingen.
- 7) Door de strenge criteria om in aanmerking te komen voor extra zorg (LWOO), krijgen veel leerlingen die dat vroeger wel kregen, nu niet de zorg die zij nodig hebben.
- 8) Veel respondenten zijn van mening dat de doorstroming van VMBO naar ROC voor zorgleerlingen niet goed is geregeld. Dat vergroot de uitval, waardoor meer leerlingen zonder diploma op straat belanden.

4. Aanbevelingen

Op grond van de genoemde conclusies, worden de volgende aanbevelingen gedaan.

- 1) De klassen moeten verkleind worden. Voor reguliere VMBO-klassen moet een maximum van twintig leerlingen per klas gelden met daarbij (minimaal) één klassenassistent. Naarmate er meer zorgleerlingen in een klas zitten, zijn kleinere groepen nodig. Voor klassen met alleen maar zorgleerlingen, geldt een maximum van veertien leerlingen.
- 2) Met name voor de BBL en de KBL moet het onderwijs praktijkgericht worden. Passend, beroepsgericht onderwijs moet centraal staan. In de eerste twee leerjaren (de basisvorming) moeten minder theoretische vakken worden aangeboden.
- 3) Net als in het oude Vbo/Mavo-systeem, moeten leerlingen examenvakken op verschillende niveaus kunnen volgen en afronden. Dit past bij een onderwijsstelsel waarbij maatwerk voorop staat.
- 4) De theoretische leerweg moet binnen VMBO-scholen worden aangeboden. Mavo-afdelingen die niet gekoppeld zijn aan VMBO-scholen, moeten worden afgebouwd.

Het VMBO verdient beter

- 5) Forse investeringen zijn nodig om passend onderwijs aan te kunnen bieden. Om het VMBO aantrekkelijker te maken, moet structureel minstens 1 miljard euro extra geïnvesteerd worden. Daarmee kan voldoende personeel worden aangetrokken en gebouwen en leermiddelen kunnen aangepast worden aan de huidige normen.

Aanbevelingen ten aanzien van zorgleerlingen:

- 6) Voor de leerlingen die nu tussen wal en schip vallen (te goed voor het praktijkonderwijs en te slecht voor de BBL), moet een nieuwe, passende voorziening komen. Hierbij kan gedacht worden aan een ‘assistentenleerweg’ in het VMBO. Deze leerweg leidt zorgleerlingen in vijf jaar op tot niveau 1 van het ROC (assistentenniveau). Dat voorkomt dat zorgleerlingen na vier jaar VMBO nog eens één jaar onderwijs aan een ROC moeten volgen. De ‘assistentenleerweg’ dient in kleine klassen met zo veel mogelijk dezelfde docenten (kernteams) en praktijkgerichte vakken te worden aangeboden.
- 7) De criteria om in aanmerking te komen voor LWOO moeten versoepeld worden. Daardoor krijgen de leerlingen (net als voorheen) daadwerkelijk de zorg waar zij recht op hebben. Scholen moeten meer zeggenschap krijgen over de indicatiestelling en over de LWOO-beschikking, die nu door de RVC wordt afgegeven. In plaats van alleen bij aanvang van het eerste schooljaar, moeten leerlingen ook later nog voor LWOO in aanmerking kunnen komen.
- 8) Zoals aangegeven bij aanbeveling 5, moeten zorgleerlingen het assistentenniveau 1 van het ROC aan één instelling kunnen afronden, in een kleine groep met zo veel mogelijk dezelfde docenten. Daarmee wordt de schooluitval tegengegaan.

Tot slot

Om te voorkomen dat het VMBO mislukt, moet een ‘VMBO-Reddingsplan’ worden ingezet. In navolging van de aanbevelingen, dient daarbij centraal te staan: meer praktijkgericht onderwijs, een betere aanpak van zorgleerlingen en forse investeringen die nodig zijn voor personeel, huisvesting en leermiddelen. Alleen dan wordt voorkomen dat het VMBO de vergaarbak van het onderwijs wordt. Een geslaagd VMBO legt de basis voor een volwaardige beroepsopleiding en biedt uitstekende zorg voor de leerlingen die dat nodig hebben. VMBO-leerlingen worden immers de vaklieden die de samenleving zo hard nodig heeft. In de huidige vorm is dat niet goed mogelijk. In de Tweede Kamer zal de SP deze voorstellen voorleggen aan parlement en regering.

VMBO-enquête

Hieronder staat een reeks uitspraken over het VMBO. Geef u voor elke uitspraak aan, in hoeverre u het hiermee eens bent. Indien een vraag niet van toepassing is, kunt u de vraag overslaan.

Afkortingen

- BBL Basisberoepsgerichte leerweg
KBL Kaderberoepsgerichte leerweg
GL Gemengde leerweg
TL Theoretische leerweg
LWT Leerwerktraject
LWOO Leerwegondersteunend onderwijs

I Onderwijsprogramma

1. Het VMBO is over het geheel genomen een grote verbetering ten opzichte van het oude VBO/MAVO-systeem.

- helemaal oneens
 meer oneens dan eens
 meer eens dan oneens
 zeer mee eens

Toelichting: _____

2. De werkplekkenstructuur waarbij voor een deel gewerkt wordt in leerbedrijven, heeft een positief effect op de motivatie van de leerlingen.

- helemaal oneens
 meer oneens dan eens
 meer eens dan oneens
 zeer mee eens

Toelichting: _____

3. De leerwegen maken 'maatwerk' in de begeleiding van leerlingen veel moeilijker dan het oude VBO/MAVO-systeem.

- helemaal oneens
 meer oneens dan eens
 meer eens dan oneens
 zeer mee eens

Toelichting: _____

4. Net als in het oude VBO/MAVO-systeem moeten leerlingen examenvakken op verschillende niveaus kunnen volgen en afronden.

- helemaal oneens
 meer oneens dan eens
 meer eens dan oneens
 zeer mee eens

Toelichting: _____

5a. Het aantal vakken in de basisvorming is passend.

- helemaal oneens
 meer oneens dan eens
 meer eens dan oneens
 zeer mee eens

5b. De lesmethode in de basisvorming voor mijn vakgebied is geschikt.

- helemaal oneens
 meer oneens dan eens
 meer eens dan oneens
 zeer mee eens
 niet van toepassing

5c. De meeste leerlingen volgen in de basisvorming onderwijs op het niveau dat bij hen past.

- helemaal oneens
 meer oneens dan eens
 meer eens dan oneens
 zeer mee eens

II. Zorgleerlingen

1a. De opvang van zorgleerlingen (leerlingen met Leerwagondersteunend Onderwijs, LWOO) in het VMBO gaat over het algemeen naar wens.

- helemaal oneens
- meer oneens dan eens
- meer eens dan oneens
- zeer mee eens

1b. Meer leerlingen zouden in aanmerking moeten komen voor LWOO.

- helemaal oneens
- meer oneens dan eens
- meer eens dan oneens
- zeer mee eens

1c. Er is in het algemeen voldoende begeleidingstijd voor LWOO-leerlingen.

- helemaal oneens
- meer oneens dan eens
- meer eens dan oneens
- zeer mee eens

Toelichting: _____

2. VMBO-scholen kunnen beter zelf testen of een leerling in aanmerking komt voor LWOO

- helemaal oneens
- meer oneens dan eens
- meer eens dan oneens
- zeer mee eens

Toelichting: _____

3. Het centraal schriftelijk eindexamen voor BBL-leerlingen heeft het juiste niveau.

- helemaal oneens
- meer oneens dan eens
- meer eens dan oneens
- zeer mee eens

Toelichting: _____

4. Het centraal schriftelijk eindexamen voor LWOO-leerlingen in de BBL heeft het juiste niveau.

- helemaal oneens
- meer oneens dan eens
- meer eens dan oneens
- zeer mee eens

Toelichting: _____

5. Het is heel goed dat de VMBO-examens voor alle leerwegen landelijk zijn vastgesteld.

- helemaal oneens
- meer oneens dan eens
- meer eens dan oneens
- zeer mee eens

Toelichting: _____

6. Het is heel goed dat VMBO-scholen de gelegenheid krijgen om het examencijfer van leerlingen op te waarderen.

- helemaal oneens
- meer oneens dan eens
- meer eens dan oneens
- zeer mee eens

Toelichting: _____

III. Doorstroming

1. De leerwegen in het VMBO vormen over het algemeen een goede voorbereiding en een prima aansluiting op het ROC. (Alleen de leerweg invullen die voor u van toepassing is.)

- BBL:
- helemaal oneens
 - meer oneens dan eens
 - meer eens dan oneens
 - zeer mee eens

Bijlage

VMBO-enquête

KBL:

- helemaal oneens
- meer oneens dan eens
- meer eens dan oneens
- zeer mee eens

GL:

- helemaal oneens
- meer oneens dan eens
- meer eens dan oneens
- zeer mee eens

TL:

- helemaal oneens
- meer oneens dan eens
- meer eens dan oneens
- zeer mee eens

LWT:

- helemaal oneens
- meer oneens dan eens
- meer eens dan oneens
- zeer mee eens

BBL leerlingen met LWO:

- helemaal oneens
- meer oneens dan eens
- meer eens dan oneens
- zeer mee eens

Toelichting:

2. De CITO-toets geeft een goede voorspelling over de meest geschikte vervolgopleiding voor de leerlingen.

- helemaal oneens
- meer oneens dan eens
- meer eens dan oneens
- zeer mee eens

Toelichting:

IV Algemeen

Geef bij de volgende opsomming door middel van kruisjes aan hoe belangrijk het punt voor u is.

1 = heel belangrijk 2 = belangrijk 3 = is van enig belang
4 = niet nodig 5 = helemaal niet nodig

geschiktere lokalen

- 1 2 3 4 5

meer geld voor de aanschaf van leermiddelen

- 1 2 3 4 5

een hoger salaris

- 1 2 3 4 5

meer tijd en geld voor de ontwikkeling van lesprogramma's

- 1 2 3 4 5

meer vrijheid in de keuze van het onderwijsprogramma en minder verplichte onderdelen in het examenprogramma

- 1 2 3 4 5

meer inspraak om leerlingen die niet goed worden opgevangen, te laten doorstromen naar scholen die daarvoor beter zijn toegerust

- 1 2 3 4 5

de mogelijkheid bieden aan niveau-1-leerlingen (assistentenniveau) om hun VMBO- en MBO-opleiding aan één instelling af te maken

- 1 2 3 4 5

Mavo-afdelingen verplicht deel laten uitmaken van VMBO-scholen (c.q. afschaffing van categorale Mavo-scholen en Mavo/Havo/VWO-scholen)

- 1 2 3 4 5

Werken aan schaalverkleining van scholen

- 1 2 3 4 5

Minder bureaucratie

- 1 2 3 4 5

Wat ervaart u als de grootste knelpunten binnen het VMBO voor de leerlingen?

Wat ervaart u als de grootste knelpunten binnen het VMBO voor de leraren?

Wat ervaart u als de grootste verdienste(n) van het VMBO zoals dat nu functioneert?

Ruimte voor opmerkingen

V. Algemene Informatie

1. Wat is uw functie? _____

2. Hoe lang werkt u in het onderwijs? _____

3. Aan welke leerwegen geeft u les: TL, GL, KBL, BBL, LWT, of anders nl: _____

4. Aan wat voor klassen geeft u les? _____

5. Aan welke sectoren geeft u les: Zorg en Welzijn, Economie, Techniek, Groen, anders nl: _____

6. Geslacht: **man** / **vrouw** (Doorhalen wat niet van toepassing is.)

7. Leeftijd: _____ jaar

Indien u over de uitslag van de enquête geïnformeerd wilt worden, vult u dan hieronder uw e-mailadres in.

E-mail: _____

Hartelijk dank voor uw medewerking!

Dit formulier s.v.p. opsturen in een envelop zonder postzegel

naar: SP

t.a.v. Fenna Vergeer
Antwoordnummer 30542
3030 WB Rotterdam

Bijlage

Begeleidende
brief bij de
VMBO-enquête

Aan de docenten en het personeel in het VMBO

Den Haag, juni 2003

Geachte heer, mevrouw,

'Hadden ze in Den Haag maar wat meer benul van de praktijk,' is een verzuchting die maar al te vaak weerklinkt in het onderwijs. Een terechte kreet volgens ons. Daarom wenden wij ons tot u met een verzoek: help ons mee méér aandacht van de politiek te krijgen voor de praktijk. Voor úw praktijk.

Hoewel zestig procent van de leerlingen in het voortgezet onderwijs naar het VMBO gaat, groeit het besef in Den Haag pas sinds kort dat die leerlingen meer aandacht verdienen. De komende tijd zal er daardoor veel gediscussieerd worden over het VMBO, en wij zien het als onze taak om in die discussies nadrukkelijk ook de ervaringen van de docenten een belangrijke rol te laten spelen. Daarom vragen wij u tien minuten van uw tijd om de bijgevoegde enquête in te vullen en naar ons terug te sturen. De uitkomsten ervan zullen we graag aan u toesturen en in ieder geval gebruiken we ze om de minister en de andere onderwijswoordvoerders de spiegel van de praktijk voor te houden.

Wij danken u bij voorbaat hartelijk voor uw medewerking.

Jan Marijnissen
Voorzitter SP

Fenna Vergeer
Onderwijswoordvoerder SP

SP-eerste weg links

Tweede-Kamerfractie, Plein 2, Postbus 20018, 2500 EA 's-Gravenhage
T (070) 318 30 44 F (070) 318 38 03 E kamer@sp.nl I www.sp.nl